

OP ZOEK NAAR JOSEPH

Op zoek naar Joseph

Henk Notté

Coverontwerp: Henk Notté
ISBN: 213482
© Henk Notté
Tweede herziene druk 2021

Inhoud

Vooraf 7

Ontbrekende plaatjes 10

De voorouders van Joseph [1600-1800]

Merelbeke 14

Tachtig jaren oorlog 17

Dagelijks leven 20

Oostenrijkers en Fransen 24

Franse Revolutie 29

Joseph in Merelbeke [1791-1811]

Achternaam (1) 34

Franse regels 36

Werken in Merelbeke 42

Joseph in het Franse leger [1811-1813]

Loterij (voorjaar 1811) 47

Opleiding (1811-1812) 51

Naar Duitsland (najaar 1812) 61

Berlijn (winter 1812-1813) 66

Joseph in het Pruisische leger [1813-1814]

Ludwigs Freikorps (voorjaar 1813) 74

Slag bij Góhrde (zomer 1813) 78

Bestorming van Arnhem (november 1813) 81

Beschieting van Gorinchem (winter 1814) 88

Bevrijding van Gent (februari 1814) 91

Zeer beminde moeder (maart 1814) 93

Nieuwe koningen (voorjaar 1814) 97

Joseph in het Nederlandse leger [1814]

Nieuw leger 99

Desertie (november 1814) 101

Joseph in Nederlands Wachtebeke [1815-1830]

Waterloo (juni 1815) 103

Achternaam (2) 106

Angelina Celie (januari 1819) 108

Wachtebeke 111

Ramonshoek 115

Woning 119

Ziekte en dood 120

Werk 122

Kou 126

Belgische Opstand (1830-1831) 128

Joseph in Belgisch Wachtebeke [1831-1882]

Grens 136

Crisis in Vlaanderen 138

Onderwijs 141

Bestuur 143

Karel en Joris 144

Armenmeesters 148

Brandhout en kleding 150

Doodskisten 151

Brood 153

Gesticht 154

Werkverschaffing 156

Socialisten 157

Chocolade medaille 158

Herberg 161

Verjaardag 163

Moderne tijden [1870-1910]

Nieuwe technieken 165

Nieuwe ideeën 169

Vrouwenemancipatie 171

Kerk 172

Afscheid van Joseph [1882]

Laatste kranten 176

Bekende vreemdeling 177

Held? 178

Bronnen 179

Afbeeldingen 181

Bijlage: negen generaties 186

Vooraf

Ik bewonder schrijvers die van een berg feiten over het leven van een bekend persoon een samenhangend verhaal kunnen maken. Ik kijk graag over hun schouders mee in de vele bronnen die ze aandragen en denk oprecht na de laatste bladzijde dat de hoofdrolspeler nu een echte bekende voor me geworden is. Zo lijkt het, tot ik in een volgende biografie over dezelfde persoon hele andere interpretaties van de feiten lees.

Als het bij een bekend persoon al moeilijk is om er een echte bekende van te maken, hoe moet dat dan bij een onbekend persoon, wiens naam nauwelijks in archieven en andere bronnen voorkomt?

Zo'n onbekende is Joseph, de hoofdpersoon in dit boek. Hij is een *oudouder* van mij, dat wil zeggen dat hij hoort bij de generaties ouder dan mijn betovergrootvader. De feiten die ik over Joseph heb verzameld kan ik op twee bladzijden kwijt. Maar daarmee heb ik geen biografie gevuld, dus waar kan ik de rest vinden om zijn levensverhaal te schrijven?

Dat kan alleen lukken als ik beseft dat de onbekende Joseph niet uniek is; hij valt niet op tussen soortgenoten. Hij is geen bijzondere burger in de dorpen waar hij woont en ook geen bijzondere soldaat in de legers waarin hij vecht. Joseph is niet bijzonder, en daar ligt mijn kans. Door naar de algemene kenmerken te zoeken van de groepen waartoe hij behoort, kan ik dichter bij hem komen, dichter kan niet.

Van koningen, generaals en andere bekende personen zijn afbeeldingen bewaard gebleven, maar niet van Joseph. Maar ook hier bieden schilderijen en tekeningen van gewone boeren, arbeiders, soldaten en andere mensen zonder naam mij houvast. Joseph lijkt op deze mensen omdat hij een van hen is. Als ik naar deze mensen kijk, kan ik Joseph zien.

In mijn speurtocht ga ik door meer dan twee eeuwen roerige Vlaamse geschiedenis, inclusief een periode van zeven oorlogen met en tegen Napoleon. Dit zijn de ingewikkelde decors op het toneel waarop ik de geschiedenis van Joseph en de andere oudouders toon. Bij het opzetten van deze decors moet ik om verschillende redenen selectief te werk gaan.

Het ligt voor de hand dat de gebeurtenissen waar de oudouders zelf bij betrokken zijn de meeste aandacht krijgen. Dat geldt natuurlijk voor de harde feiten uit de archieven van kerken en gemeenten over geboorte, huwelijk en overlijden, maar ook over de gebeurtenissen in hun directe omgeving, waar ze zich moeilijk aan konden onttrekken,

zoals de strijd bij Gent in de Tachtigjarige Oorlog, de bevrijding van Berlijn in 1813 en die van Arnhem in 1814 en niet te vergeten de strijd om het bestaan in de Vlaamse dorpen waar ze woonden.

Minder, maar wel voldoende aandacht krijgen de gebeurtenissen waarbij de oudouders zelf geen rol spelen, maar die veel indruk op hen moeten hebben gemaakt. Ze domineren hun gesprekken aan de keukentafel en in de herberg en geven voeding aan hun roddels, grappen, angst en hoop. Ze zullen zeker gesproken hebben over het gevaar van vreemde soldaten en andere bendes die op hun dorp afkomen en ook over de nederlaag van Napoleon in Rusland in 1812, de onafhankelijkheidsstrijd van België in 1830 en de vele ruzies tussen burgermeester en pastoor in hun dorp.

De moeilijkste scènes zijn die waarin ik achter de motieven van voorouders probeer te komen. Dat kan niet zonder een dikke duim en grote zuigkracht. Om de draai die ik aan het verhaal van hun leven geef te ondersteunen, komen ook belangrijke algemene ontwikkelingen aan bod, bijvoorbeeld op het gebied van onderwijs, democratie en (ont-)kerkelijkheid.

Of Joseph na mijn zoektocht voor mij minder onbekend zal zijn, ga ik ontdekken, maar ik zie hem nu al graag als stamvader van de familie. Zo'n stamvader geeft de familie een gezicht en kan in allerlei discussies goede diensten bewijzen. Wat zou Joseph gedaan hebben? Je lijkt Joseph wel! Neem een voorbeeld aan Joseph!

In de tweede druk van *Op zoek naar Joseph* heb ik nieuwe informatie kunnen verwerken, zijn enkele storende fouten gecorrigeerd en zijn een aantal oude zwart-wit foto's met een kleurtje verlevendigd.

Op zoek naar Joseph eindigt in 1882, het jaar van zijn dood in Wachtebeke. Deel 2, *Op zoek naar de kinderen van Joseph* beslaat de jaren tussen 1860 en 1930 en eindigt met de dood van Pol Notté, mijn grootvader.

Ontbrekende plaatjes

Het begint met het fotoalbum van Rinus Notté, mijn vader. Na zijn dood komt het in mijn bezit, samen met een enkele brief, een kasboekje, identiteitsbewijzen en wat andere spulletjes. Alles zit in een doos en ook het ene fotoalbum waarin vader zijn leven samenvatte, past er gemakkelijk in.

Nu ik het album weer doorblader, valt me op hoe klein de verzameling foto's uit zijn jonge jaren is. Tussen de tijd zonder foto's en de huidige tijd met te veel foto's, ligt de tijd met te weinig foto's en in die tijd groeit Rinus op. De weinige foto's zijn vooral familiefoto's en ik zie dat ze bijna exclusief de familie van zijn moeder, mijn oma Mina Vergouwen, in beeld brengen. Op bruiloften, zusterwijdingen en andere belangrijke gebeurtenissen staan de Vergouwens en hun aanhang keurig opgesteld en kijken ernstig naar de camera. Andere Notté's dan mijn vader zie ik nauwelijks, tot ik achter in het album een foto zie van zijn vader, mijn opa Polidorus Notté, roepnaam Pol.

Ook Pol kijkt ernstig naar de camera. Hij heeft er alle reden voor als tbc-patiënt in het in het ziekenhuis van Oud-Gastel; het is december 1928 en koud buiten. De zon laat zich niet zien, de ramen zijn dicht en frisse lucht, het enige medicijn tegen de ziekte in die jaren, kan hem niet bereiken. Een paar dagen na Kerstmis verliest de tienjarige Rinus zijn vader. Waarom ik Rinus nooit uitgebreid naar zijn vader, zijn opa en de rest van de stamboom heb gevraagd, weet ik niet. Blijkbaar was ik te jong en wordt het verleden pas de moeite waard als je er zelf al een hoop van hebt. Ik besluit op zoek te gaan naar oude Notté's. Deze zoektocht kan als interessante bijvangst een antwoord geven op de vraag die me vaak wordt gesteld, maar waar ik nog geen antwoord op

Pol Notté in 1928

weet: waar komt het streepje op de e in de achternaam Notté vandaan? Verwijst het *accent aigu* op de e naar Franse voorouders, liefst van adel? Maar ik moet ook de mogelijkheid open houden dat een voorouder het accent bedacht heeft omdat hij wel wat deftigheid kon gebruiken. *Distinctie* noemen naamkundigen dat. Je zult het maar hebben.

Bij het onderzoek naar voorouders moet je een *stamouder* kiezen, lees ik in de gebruiksaanwijzing van het computerprogramma, waarin ik als in een voetbalplaatjesboek al mijn voorouders kan ordenen. De stamouder is de persoon die centraal staat in de familiegeschiedenis. Vanuit de stamouder vertakt de stamboom zich naar het verleden met zijn of haar voorouders en naar de toekomst met nakomelingen.

Ik stel de keuze van een stamouder nog even uit en probeer eerst zoveel mogelijk informatie over familieleden te verzamelen. Terug gravend tot ongeveer 1800 vind ik ze in de boeken van de burgerlijke stand, het gemeentelijk archief over geboorte, dood en huwelijk van haar inwoners. Voorouders uit de tijd daar vóór moet ik in parochieregisters zoeken. Daarin kan ik, als de archieven er nog zijn, terug gaan tot 1545, het jaar waarin de paus zijn pastoors de opdracht gaf om voortaan verslag te doen van elke doop, huwelijksvoltrekking en begrafenis in hun parochie.

De reis langs de archieven van gemeenten en kerken was lange tijd een kostbare en tijdrovende zaak, maar gelukkig is nu het merendeel van de oude documenten gescand of overgetypt. Veel staat online, zodat ik thuis virtueel kan reizen. De reis gaat regelmatig met plotselinge versnellingen, want elke dopeling heeft ouders en hun namen kunnen een klik verder weer tot een nieuwe akte met weer nieuwe namen leiden. Dat leidt soms tot teleurstellingen wanneer ik te veel vertrouwen stel in de stamboom van een collega-onderzoeker die mijn stamboom lijkt te overlappen. Ik leer alleen de originele documenten te vertrouwen en als dat niet lukt een tweede indirecte bron te zoeken. Ondanks deze goede bedoelingen raak ik regelmatig op een dood spoor en moet een echte archivaris bijspringen.

Het resultaat van de verzamelverslaving is een alsmaar groeiende stamboom, met soms een ontroerend moment, bijvoorbeeld wanneer de akte van overlijden te snel volgt op de geboorteakte. De voorouders moeten de akten ondertekenen en ook dan komt de familie dichterbij, ook al is het maar door het kruisje dat ze als analfabeet bij gebrek aan echte handtekening met een met een ganzenveer mogen krassen. Zo raakt mijn plaatjesboek gevuld met een paar honderd namen en kopieën van akten van mijn familie, met als oudste plaatje een

geboorteakte uit 1630. De namen van negen mannelijke voorouders en hun gezinnen met de naam Notté of wat daarop lijkt zijn nu in beeld. Terug in de tijd verandert de achternaam van *Notté*, via *Notte* naar *Note*, met op een enkele akte zelfs *Noot*. Hiermee is de kans op een eventuele Franse (adellijke) voorouder aanzienlijk verkleind. Het plaatjesboek brengt de geschiedenis van de familie maar weinig tot leven, vind ik. Het blijft bij jaartallen en Latijnse namen bij geboorte, huwelijk en sterfte, soms aangevuld met een enkel adres of beroep. Dat laatste is meestal loonwerker, landbouwer(ster), arbeider(ster), spinster of wever. Het blijven onbekenden, want de summiere stukjes informatie in de akten vertellen te weinig om ze tot leven te wekken. Zelf hebben ze niets bewaard of opgeschreven, als ze al konden schrijven. Ik zie ze ook niet optreden in boeken of kranten uit hun tijd en zelden in een ander archief dan dat van de burgerlijke stand of de parochie. Dat gebeurt wel als een opvallende Vlaamse voorouder ontmoet. Hij was achtereenvolgens Oostenrijker, Fransman, Nederlander en Belg en vocht in maar liefst drie legers. Ik heb twintig documenten met zijn naam kunnen opsporen, te beginnen met een doopakte uit 1791. Op de doopakte lees ik zijn naam: Josephus, maar zo zal hij niet door het leven zijn gegaan. Een kenner van het Gentse dialect vertelt me dat zijn roepnaam Joseph kan zijn geweest, maar ook Józefus, of zelfs Tzef. Van andere familieleden vind ik in de documenten een roepnaam, maar niet van mijn hoofdpersoon. Ik hou het dus maar bij Joseph.

Joseph en de generaties vóór hem komen uit Merelbeke, een dorp aan de Schelde bij Gent. Als ik ze op een kaart zet, kan ik zien dat ook de generaties na Joseph nooit ver van de Schelde wonen. De boeren en landwerkers onder hen zijn in gevecht met het water, van de moerassen bij Merelbeke in Vlaanderen tot de polders langs de Westerschelde in Nederland. Pol, de achterkleinzoon van Joseph verlaat dit gebied als hij in 1918 met mijn oma en baby-Rinus op het droge zand aan de rand van de polders in West-Brabant gaat wonen.

Voorouder Joseph uit Merelbeke valt op omdat hij op twintigjarige leeftijd, waarschijnlijk tegen zijn zin, ingeloot wordt in het leger van Napoleon. Zijn militaire loopbaan duurt vier jaar, waarin hij meer meemaakt dan in de rest van zijn lange leven dat op 90-jarige leeftijd eindigt in Wachtebeke, een ander dorp bij Gent. Ik weet meer van Joseph omdat van militairen in een legerarchief wordt genoteerd wat ze deden in hun regiment. Ik lees in het eerste legerarchief waarin Joseph voorkomt ook hoe hij er als jongeling uit ziet: 169 cm lang met bruin haar en bruine ogen in een ovaal gezicht met een kleine kin. Met een foto-compositieprogramma kan ik er een plaatje van maken: deze snotneus wordt mijn stamouder en ik ga proberen hem verder toto leven te wekken. Ondanks zijn militaire verleden, blijft de informatie die ik over Joseph vind schaars; ik weet dat ik veel moet aanvullen uit algemene bronnen en als het verhaal daarom vraagt, ook uit mijn eigen fantasie. Ik weet niet of Joseph als Frans soldaat zijn best heeft gedaan in de derde compagnie van het derde bataljon van het 112e regiment waarin hij diende. Heeft hij zich in 1813 gewillig krijgsgevangene laten maken door de Russen? Was hij in Pruisische dienst zelf betrokken bij plunderingen en verkrachtingen in Arnhem in dat zelfde jaar? Was hij blij met de medaille die hij in 1865 kreeg voor bewezen diensten aan Napoleon of hield hij dat liever verborgen? Ik weet ook niet hoe hard de crisis in Vlaanderen in de 19de eeuw zijn gezin trof en ik moet raden naar zijn motieven om zijn kinderen van school te houden. Het ontbreken van informatie geeft ook kansen, want er zijn verschillende antwoorden mogelijk. Wat zal ik doen? Zal ik een held maken van Joseph, of een boef? Ik besluit om die beslissing nu niet te nemen en het te laten bij de gedachte die me bij de ontmoeting met de feiten te binnen wil schieten. Maar eerst moet ik weten waar hij vandaan komt en wie onze gezamenlijke voorouders zijn.

De voorouders van Joseph

[1600-1800] De voorouders van Joseph leven op het platteland van Vlaanderen waar iedereen doet wat hun ouders ook deden: het land bewerken, naar de kerk gaan, in leven blijven en hopen dat God een beetje meehelpt. Die hulp is nodig, want de Vlaamse rust wordt regelmatig verstoord door geweld. Om na te gaan hoeveel last de voorouders daarvan hebben, moet ik op zoek naar de strijdende partijen in de Tachtigjarige Oorlog, de Spaanse en Oostenrijkse overheersers die blijven, en niet te vergeten de Franse legers die regelmatig op bezoek komen.

Merelbeke

De voorouders van Joseph wonen in Merelbeke, een dorp in Vlaanderen ten zuiden van Gent aan de Schelde. Als ik het dorp bezoek zie ik hoe de omgeving is verstedelijkt en er weinig meer over is van het Merelbeke van toen.

Het oude Merelbeke zie ik op een Franse kaart uit 1745. De groen ingekleurde Schelde stroomt naar Gent; linksboven zie ik een stuk van de stadswallen en vanaf de Sint Lievenspoort (*Porte de St. Lieven*) loopt de *Hundelgemse Steenweg* langs de Danielskapel (*St Daniel Chapelle*) tussen met rode stippen aangegeven huisjes naar Merelbeke.

In Merelbeke stroomt het regenwater dat op het Vlaamse heuvelland valt door beken naar de Schelde. De beken hebben hier mooie namen, zoals de Schellebellebeek, ooit verkozen tot mooiste Vlaamse naam. Rechts op de kaart beginnen de heuvels met bossen en buitenplaatsen van rijke Gentse families, maar daar hoort de familie van Joseph niet bij. Op de overlijdensakte uit 1805 van de vader van Joseph, *Johan Note* vind ik een adres; dat wil zeggen de naam van de wijk waar hij woont: *Meerschwijck*. De wijk ligt in het noorden van de gemeente, midden in de *meerschen*, natte gronden die regelmatig onder water staan als de Schelde het water van de beken niet kan verwerken. De meerschen zijn lichtgroen gekleurd op de kaart en worden vooral bewoond door boeren, hier naartoe gelokt om het land te ontginnen van rijke Gentse families en van de al even rijke paters van de Gentse Sint-Pietersabdij. De naam *Meerschwijck* staat niet op de kaart, maar met behulp van andere kaarten kan ik de wijk op de kaart lokaliseren. Meerschwijck ligt tussen de Hundelgemse Steenweg en de Schelde ongeveer vijf kilometer van de stadspoort van Gent. Mijn beste gok heb ik met een rood sterretje op de kaart aangegeven. De wijk ligt een flink stuk van de dorpskern, waarvan de kerk onderaan de kaart bij de naam

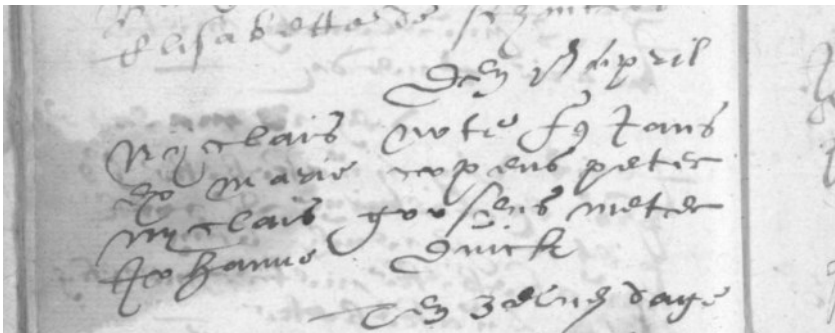

Meerlebeke zichtbaar is. De SintPietersbandenkerk is door de paters van de Sint-Pietersabdij in Gent daar neergezet. De kerk Daarin lees ik dat de dorpsbewoners regelmatig door wateroverlast hun kerk alleen per boot kunnen bereiken. In deze parochieregisters staan ook de namen van de oudste door mij ontdekte voorouders. Ze noemen zich *Note* en ook zij moeten regelmatig met natte voeten de kerk hebben bezocht. Of deze *Note*'s pachters zijn in de meerschen, of ambachtslui in het dorp weet ik niet; ik heb enkel het parochieregister van SintPietersbanden als informatiebron en het beroep van de gelovige staat daar niet in.

Wel lees ik daar dat sinds ongeveer 1600 *Note*'s in Merelbeek wonen en dat Johan (Joannis), de vader van Joseph, er in 1725 geboren is. Johan trouwt op 49-jarige leeftijd met de 27 jaar jongere Anna Otte uit Balegem. In het parochieregister staat duidelijk *Otte*, op andere akten lees ik *Hotte*.

Johan heeft er wat voor over om bij zijn jonge geliefde te geraken; hij loopt vanuit Meerschwijck twee uur over de heuvels door de bossen naar het zuiden om haar te zien. Hun huwelijk valt in het parochieregister op, want trouwen buiten het eigen dorp is niet gebruikelijk, de meeste Merelbekenaars die ik in de parochieregisters tegenkom, kiezen eigen volk. Dat is niet omdat Merelbeke van de buitenwereld is afgesloten. Er komt in die tijd veel vreemd volk voorbij; iedereen die vanuit het zuiden naar Gent reist, gaat door het dorp. Veel Merelbeekse huizen staan aan deze wegen of een zijstraat ervan en ook de voorouders van Joseph zien veel reizigers passeren. Misschien ontdekte Johan zo Anna Hotte uit Balegem, op haar weg naar de markt in Gent?

Op zoek naar nog oudere voorouders vind ik op een geboorteakte met vochtvlek in het parochieregister van 1630 met moeite de oudste namen: Joannis Note en Maria Coopens krijgen op 1 april een *filius*

Geboorte Nico Note, parochieregister SintPietersbanden, Merelbeke

(zoon) en noemen hem *Nijcolais*. In een overzicht van de doopregisters noemt een meer ervaren lezer van oude hanenpoten deze voorouder Jan, dat neem ik dan maar over en doop tegelijk Nijcolais om tot Nico. Maria mag Maria blijven. Oudere voorouders dan deze Jan, Maria en Nico kan ik in de door water en hanenpoten geteisterde boeken niet vinden.

Tachtig jaren oorlog

In de tijd van Jan, Maria en hun voor mij onbekende ouders bestaan België en Nederland nog niet. Ze worden samen *de Nederlanden* genoemd en vormen een onderdeel van het Spaanse rijk met keizer Karel V en later zijn zoon Philips II aan het hoofd. Ze krijgen het aan de stok met hun onderdanen in de Nederlanden en deze strijd gaat niet aan Merelbeke en Gent voorbij. De ruzie begint met de toenemende populariteit van een nieuwe versie van het christendom in de Nederlanden, de protestantse christen. Fanaten onder hen plunderen en vernielen bezittingen van de katholieke christen; op 22 augustus 1566 bezoeken ze acht parochiekerken en vijftig kloosters in Gent. Karel V, geboren Gentenaar, is woedend over deze beeldenstorm en eist strenge maatregelen tegen deze godslastering. Nu is Karel zelf ook niet van onbesproken gedrag; hij bouwt in zijn Gentse jaren een stevige reputatie op als rokkenjager. Gentenaren hebben een goed

geheugen voor dit soort zaken en herdenken de frivole eigenschappen van Karel met realistische beelden bij de *Brug der keizerlijke geneugten*. Ik vind ze vlakbij de plek in Gent waar ooit zijn paleis stond. De gids op een rondvaart door de binnenstad vertelt mij dat de keizer heel wat nazaten in de Nederlanden heeft verwekt. Op mijn vraag of daar ook inwoners van Merelbeke bij zijn, antwoordt hij 'van overal'. Ik stuit hier op een bekend probleem bij het onderzoek naar voorouders: is de vader die in de boeken staat de echte vader? Juristen lossen dit probleem handig op door de wettelijke vader, dat wil zeggen de echtgenoot, als de enige echte te bestempelen. Genetici hebben uitgerekend dat maar bij een á twee procent van de kinderen de wettelijke vader niet de biologische is, maar toch; het kan dus zo maar zijn dat Joseph van keizer Karel de V afstamt.

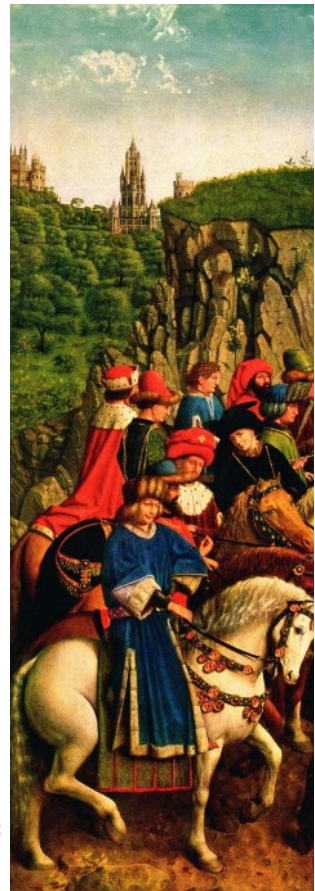
Tijdens de Beeldenstorm proberen ook in Merelbeke katholieken de kerkelijke bezittingen te beschermen. Als hun kerk in 1575 ten prooi dreigt te vallen aan *plunderzieke beeldstormers*, houden bewoners de wacht en zet de pastoor zijn geheime wapen in: een algemene biddag. Op 13 juli van dat jaar doen alle goede katholieken van Merelbeke mee en ik neem aan dat ook de Note's daar toe behoren en mee bidden. De actie stopt de beeldenstormers niet, maar werpt toch vruchten af, want Paus Gregorius XIII verleent de Merelbekers als troost een volle aflaat. *Tot een vertroosting voor de bedruckte ingezetenen* leest de pastoor vanaf de beschadigde preekstoel voor uit de pauselijke brief. Jan en Maria zijn blij met hun volle aflaat, waarmee alle openstaande boetes voor hun zonden in één klap zijn voldaan.

Lam Gods, Pieter-Frans De Noter

In Gent zijn veel katholieken overgestapt naar het nieuwe geloof dat de draak steekt met volle en halve aflaten, de verering van heiligen en andere katholieke tradities. Ze willen niet langer gehoorzamen aan de paus of keizer Karel en roepen in 1577 de *Gentse Republiek* uit. Deze Protestantse Staat zet niet alleen het werk van de beeldenstormers voort, maar dwingt bovendien Jan en andere boeren uit de dorpen rond Gent het graan op hun akkers af te staan. Dit voedsel moet helpen om een lang beleg

van de stad door de Spaanse ordehandhavers te kunnen weerstaan. Behalve beeldenstormers van de Gentse Republiek worden de Merelbekenaars ook bezocht door strijders van andere herkomst. Jan en Maria hebben net als ik moeite ze uit elkaar te houden. Ze zien ruiters van Willem van Oranje, de baas van de opstandelingen, en even later ruiters uit Schotland die Willem komen helpen. Ze zien ook militairen van de tegenpartij. Deze met Spaans geld betaalde soldaten komen uit Kroatië, Oostenrijk en Zwitserland en worden aangevoerd door Spaanse en Italiaans officieren. Ook deze huurlingen zijn geen lieverdjes en dat is ook niet de bedoeling, want de hoogste officier van het Spaanse leger ter plekke, veldheer Cristóbal de Mondragón y Otoralora heeft een duidelijk opdracht gekregen van keizer Karel: druk alle opstand met harde hand de kop in en doe dat snel. Dat laatste lukt niet erg; de opstand tegen de Spanjaarden duurt alles bij elkaar 80 jaar. De reactie van de bewoners op deze opstapeling van ellende is van alle tijden: wie vluchten kan vlucht. Rijke Vlaamse burgers vertrekken met hun hebben en houden naar Engeland en Holland. De voorouders van Joseph horen daar niet, zij blijven in Merelbeke. De gebeurtenissen moeten hen niet onberoerd hebben gelaten, maar ik weet weinig van hen. Het is al een wonder dat de parochieregisters met hun namen al het geweld hebben overleefd. Blijkbaar worden de boeken bij nadering van protestantse strijders tijdig in veiligheid gebracht, zoals tijdens de beeldenstorm ook gebeurt met het altaarstuk *Het Lam Gods* van de gebroeders van Eyck in de Sint-Baafskathedraal in Gent. Alle katholieke Vlamingen en natuurlijk ook Jan en Maria zijn er trots op. Ze moeten het bij een bezoek aan Gent hebben bewonderd, net als het deftige echtpaar op het schilderij op de vorige pagina. Als ik in de kathedraal het altaarstuk ook ga bekijken valt me de beveiliging van het meesterwerk op. De vrees voor nieuwe beeldenstormers is terecht, het *Lam Gods* wordt in de vorige eeuw slachtoffer van een dief die er met twee

*De Rechtvaardige Rechters,
gebroeders van Eyck*

paneelstukken vandoor gaat. Op het moment dat ik er voor sta is het paneelstuk met de Rechtvaardige Rechters nog steeds zoek. De oplossing van dit misdrijf houdt de Gentenaren al 85 jaar bezig. Het bedenken van een nieuwe aanwijzing over de vindplaats van het gestolen paneel is een efficiënte manier in Gent om aandacht te krijgen voor een boek, een politieke partij of een ander product dat verkocht moet worden. Als ik dit schrijf, lees ik in de Vlaamse krant Het Laatste Nieuws over de afloop van de zoveelste episode van de krimi. Een schrijver van kinderboeken beweert dat het verhaal in zijn nieuwste boek waar is en dat de koster van de Sint-Baafskathedraal de buit in een onderaardse gang bij zijn woning heeft verstopt. De burgemeester heeft het boek ook gelezen, is overtuigd en laat graven op de plaats waar op de schatkaart in het jeugdboek het kruisje staat. De werklui vinden niets, maar maken wel goede reclame voor het jeugdboek en ook damesmodezaak Max Mara, gevestigd in het huis waar eens de koster woonde. De diefstal uit 1934 is nog steeds niet opgelost en voor degene die het paneel vindt wacht een beloning van €20.000.

Dagelijks leven

Ik probeer te achterhalen hoe het dagelijkse leven van Jan, Maria en hun zoon Nico eruit ziet. Ik gun hen natuurlijk elke dag een overdaad aan voedsel. Hoe dat er in hun tijd uitziet, laat een anonieme schilder van culinaire pornografie uit Amsterdam op de volgende bladzijde zien, maar ik moet mijn verwachtingen temperen. Wat Jan, Maria, Nico en de andere voorouders van Joseph doen voor de kost weet ik niet, maar ik kan het wel raden. Merelbeke is in die tijd een boerendorp en de